

Stadsmarinan i Karlskrona

Arkeologisk utredning
Karlskrona stadsmarina
Karlskrona socken
Karlskrona kommun
Blekinge län
Mikael Fredholm

SJÖHISTORISKA

Stadsmarinan i Karlskrona

Arkeologisk utredning

Karlskrona stadsmarina

Karlskrona socken

Karlskrona kommun

Blekinge län

Mikael Fredholm

Sjöhistoriska museet
en del av Statens maritima museer

P.O. Box 27131
SE-102 52 Stockholm
Tel 08 519 549 00

www.sjohistoriska.se
www.maritima.se

Sjöhistoriska museet är miljöcertifierat enligt ISO-14001.

Den här rapporten är tryckt på miljövänligt, FSC-certifierat papper utan optiska vitmedel (OBA), tillverkat på ett koldioxidneutralt pappersbruk.

© 2015 Sjöhistoriska museet
Arkeologisk rapport 2015:3
ISSN 1654-4927

Kart- och ritmaterial Författaren.

Layout och grafisk form Franciska Sieurin-Lönnqvist, Arkeobild.

Omslagsbild Detalj ur en karta över "Defensions-Wärck" från 1710, som visar "Strahlsundsskeppet" (a) utplacerat i det område, som idag utgör dagens Stadsmarina och vägutfyllnad. Aktnr. 10-Kak-1

© Lantmäteriet.

Tryck Arkitektkopia, Stockholm 2015.

Kartor © Lantmäteriet och Sjöfartsverket.

Innehåll

Sammanfattning och bakgrund	4
Kulturmiljö och historik	5
Tidigare undersökningar i Karlskrona	6
Utredningens syfte	6
Metod och genomförande	7
Resultat	8
Referenser	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Bilaga

Sonarbilder och beskrivningar av dykbesiktigade objekt	11
--	----

Sammanfattning och bakgrund

Sammanfattning

Sjöhistoriska museet (som är en del av Statens maritima museer) har under vecka 13, 2015, utfört en arkeologisk utredning i Stadsmarinan, Karlskrona. Utredningen har omfattat sonarkartering, dykbesiktning av sonarindikationer samt sonderingar. Sonderingarna har främst utförts i mitten av Stadsmarinan där det enligt uppgift på sjökort skall vara 0,5–1 meter djupt. Detta grundområde har kopplats samman med 1700-talskartor, som

visar på ett vrak i området. Den arkeologiska utredningen påträffade inga fornlämningar inom utredningsområdet.

Bakgrund

I Karlskrona Stadsmarina planeras för att lägga ut nya flytbryggor och en flytande vågbrytare samt

Fig. 1. Översiktskarta över Blekinge län med utredningsområdet i Karlskrona markerat med en röd prick. Karta: © Lantmäteriet. Bearbetad av Mikael Fredholm, Sjöhistoriska museet.

förlängning av en befintlig brygga. Bryggorna ska förankras i botten med betongtyngder och kedjor. I området kan det enligt historiska kartor finnas en fartygslämning, dessutom har Karlskrona kommun vid sjömätning observerat en uppgrundning,

som kan tolkas som en fartygslämning. Med anledning av det ovan nämnda beslutade länsstyrelsen i Blekinge län att Statens maritima museer skulle utföra en arkeologisk utredning.

Kulturmiljö och historik

Karlskrona örlogsstation anlades på 1680-talet då man flyttade örlogsverksamheten från Skeppsholmen i Stockholm. Vid byggandet användes flera uttjänta fartyg som utfyllnader i bland annat kajer och bryggor (Ekberg 2008:9). Karlskrona har därför en stor mängd vrak från denna period.

Omkring 1780 kom det även igång varvsverksamhet på det så kallade kofferdivarvet (handelskepp) mellan Skeppsbron och Ölandsgatan (fi-

gur 2). Varvet var i drift till slutet av 1800-talet (Abrahamsson 2001:75ff).

På en karta från 1797 (liksom 1804 och 1813) ses i området norr om dagens Stadsmarina ett vrak, benämnt "Stralsunds-vrak" (figur 2). I mitten av utredningens "område 1" finns även en uppgift om bottenförhöjning ("0,5 m" i figur 4 och bilaga 1), som har tolkats som en möjlig fartygslämning, kanske densamma som "Stralsunds-vraket".

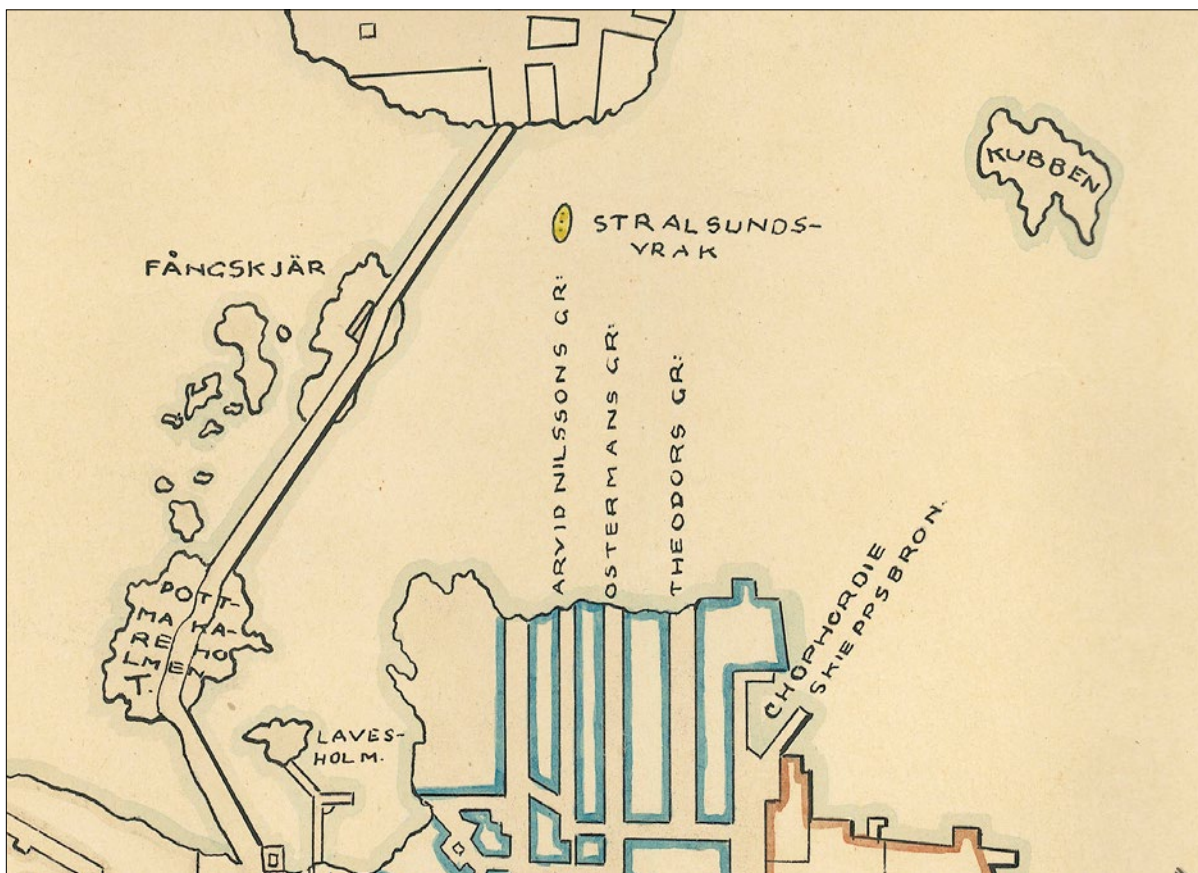

Fig. 2. Kartan visar vattenområdet vid dagens Stadsmarina i Karlskrona år 1797 med "Stralsundsvraket" och kofferdivarvet vid Skeppsbron. Karta ur: Svanberg, T. 2006. Basareholmen i Karlskrona.

Tidigare undersökningar i Karlskrona

Statens maritima museer utförde 2005 en side scan sonarundersökning i två vattenområden i Karlskronas närhet; strax syd om Stumholmen och i Djupasund. Karteringen gjordes på uppdrag av Länsstyrelsen i Blekinge Län. I de aktuella vattenområdena var ett flertal fartygslämningar kända sedan tidigare. Karteringen resulterade i en fördjupad kunskap om dessa fartygslämningar. Bland annat karterades en befästningsanläggning i området söder om Stumholmen, som består av

sex fartygslämningar som avsiktligt sänkts för att utgöra en del av en tänkt befästning mellan batteri Pollux och bastion Havsfrun. Vid Djupasund finns rester av en spärranläggning bestående av fartygslämningar, som varit en del av den försänkning som byggdes på platsen under 1700- och 1800-talen (Ekberg 2008). I övrigt har inga marinarkeologiska utredningar utförts efter detta i eller i närheten av Karlskrona Stadsmarina.

Utredningens syfte

Utredningen syftade till att ta reda på om det inom utredningsområdet i marinan finns några fornlämningar som berörs av arbetsföretaget. Ut-

redningen syfte var att utgöra underlag för länsstyrelsens vidare hantering av ärendet enligt 2 kap 11 § Kulturmiljölagen (1988:950).

Metod och genomförande

Utredningsområdet består av två områden, ”område 1” norr om befintliga bryggor i gästhamnen och sydväst om Hattholmen samt ”område 2” öster om Hattholmen (figur 4).

Fältarbetsfasen genomfördes i fem olika steg:

Steg 1: Sonarkartering av utredningsområdet, analys samt urval av sonarobjekt. Sonaren som användes var av märket ”DeepVision”, som använder 340 kHz.

Steg 2–3: Alla utvalda objekt från sonarkarteringen dykbesiktigades. Sonarobjekten beskrevs och några objekt filmades.

Steg 4: Dykbesiktning och sondering längs planerade bryggor.

Steg 5: Grundområdet (som tolkats som ett möjligt vrak) i västra delen av utredningsområdet dykbesiktigades. Vid 0,5 metersmarkeringen gjordes ett cirkelsök och sondering med en radie av 12 meter. Sonderingen utfördes till 1,5 meters djup med 2 meters cirkelintervall. I området strax söder om 1 metersmarkeringen fanns vid utredningstillfället en vit prick/boj utsatt. Från denna prick till 1 metersmarkeringen gjordes ett 30 meter långt och 4 meter brett sökstråk med sondering till 1,5 meters djup och 2 meters intervall.

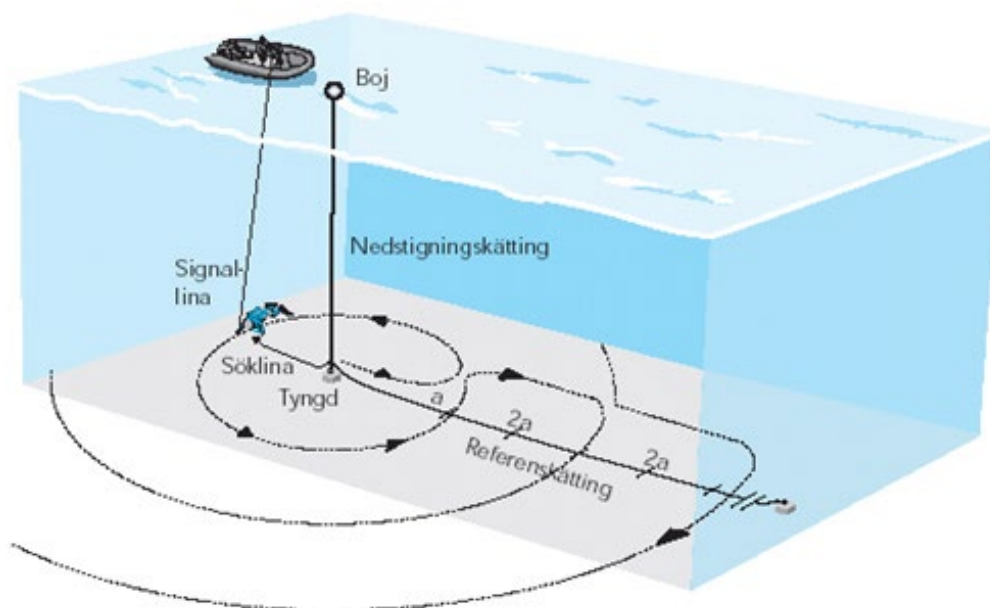

Fig. 3. Bilden visar metoden med cirkelsök. Mellanrummen mellan sökvarven avgörs av sikten. Källa: Sjöhistoriska museet.

Resultat

Den arkeologiska utredningen påträffade inga fornlämningar inom utredningsområdet. Objektet som påträffades med sonarkarteringen dykbesiktigades, men de utgjordes av moderna föremål och naturliga formationer (bil. 1). De grundområden på 0,5 meter och 1 meter som finns angivna i vissa sjökort (bil. 1) existerar inte på de angivna positionerna. Det är cirka 2 meter djupt på båda platserna, men tätt sjögräs finns vid 0,5 meter och något glesare sjögräs vid positionen för det markerade 1 metersdjupet. Möjligen är området sjömått från flyg, det skulle kunna förklara att sjögräs gett upphov till dessa "felmätningar".

Skeppet Stralsund

Vraket efter *Stralsund* kunde som tidigare nämnts inte påträffas vid utredningen. Stralsund var en grundgående fregatt som sjösattes i Stralsund 1687 och ska ha haft ett displacement på 500 ton och kunnat ta 34 kanoner (Glete 2010:728). Det skall ha färdigställts år 1689 och skall då varit bestyckat med 32 kanoner samt haft 150 båtsmän och 20 soldater. Längden skall ha varit 37 meter och bredden 9 meter (Lybeck 1943:547).

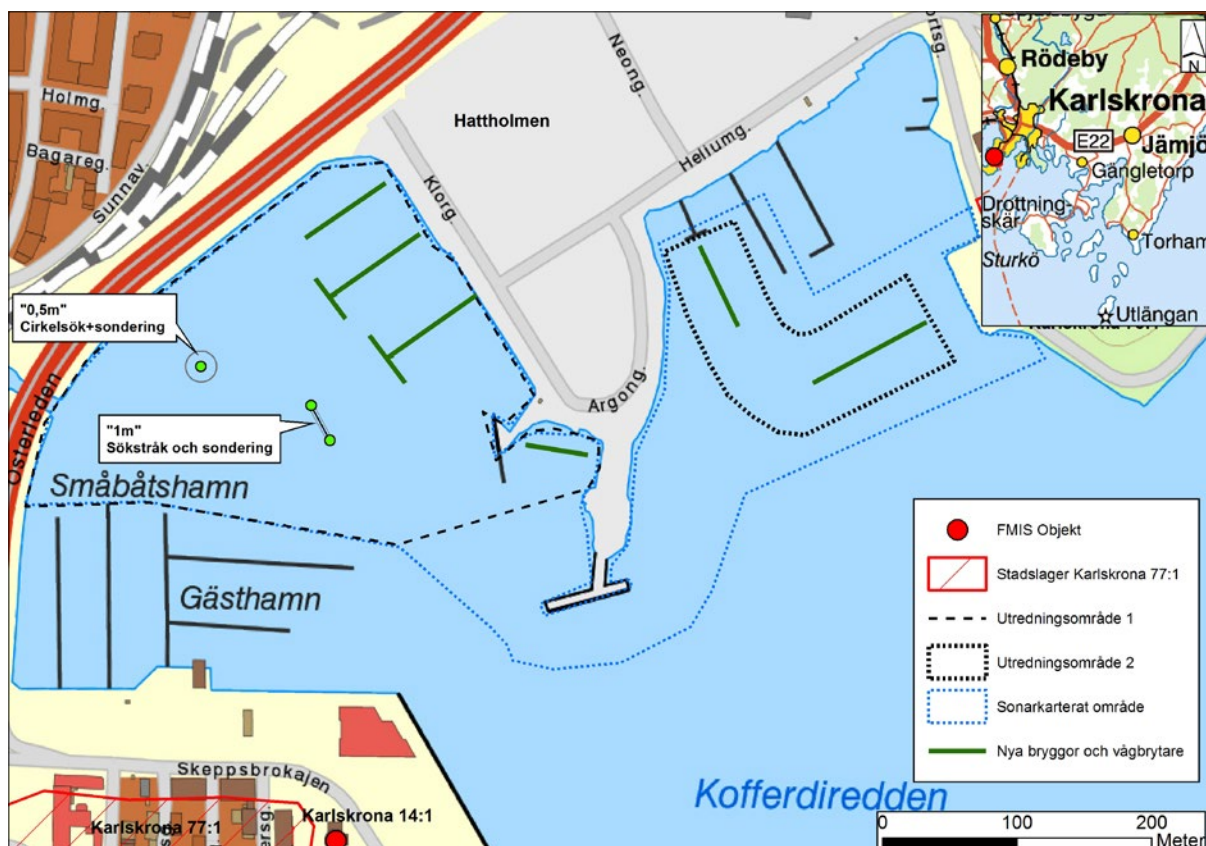

Fig. 4. Karta över utredningsområdet och de två extensivt sonderade områdena "0,5 m" och "1 m". Karta: © Lantmäteriet, bearbetad av Mikael Fredholm, Sjöhistoriska museet.

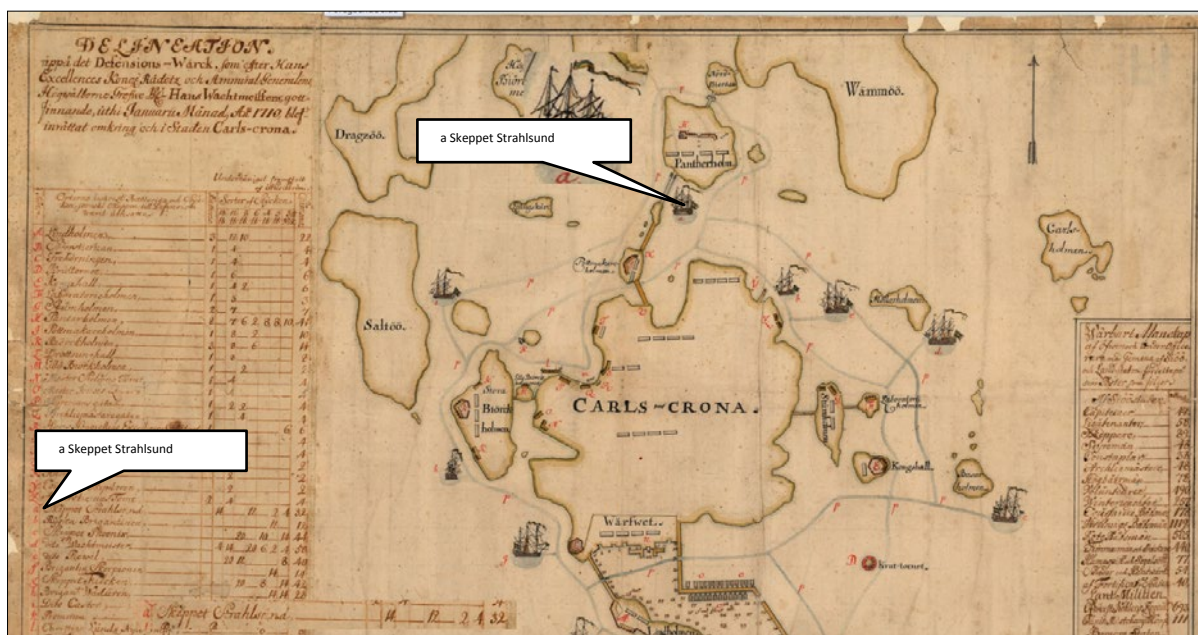

Fig. 5. Karta från 1710, med "Skeppet Strahlsund" (a), söder om "Pantherholm". Karta: © Lantmäteriet, akt.nr 10-kak-1.

På kartor över Karlskrona dyker skeppet upp för första gången på en karta från 1710 med tänkta utplaceringar av skepp för Karlskronas försvar (figur 5). Där ses skeppet "Strahlsund" (a), söder om "Pantherholm". Vidare står det om "Sorter af Stycken" (dvs. kanoner), totalt 32 stycken i varierande storlek.

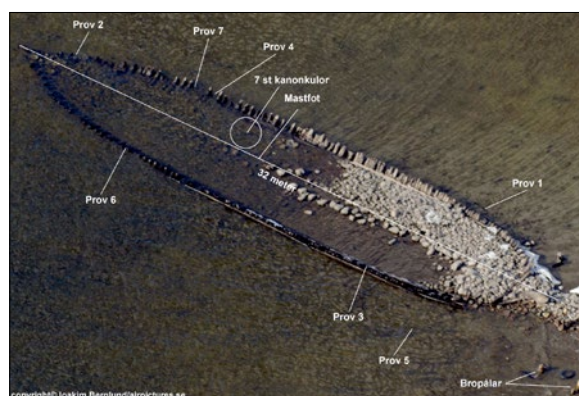
Strahlsund sjönk 1713 (Glete 2010:728). Förmodligen ligger *Strahlsund* på den plats som ses i flera kartor från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal (figur 2). Förmodligen är skeppet nedbrutet och översedimenterat, då det i mitten av hamnen var djupa sediment (mer än 1,5 meter). Under 1930–40-talen skall ett vrak ha varit synligt i området vid lågvatten (muntligt Hans Lineskär 2015-04-07). En hypotes blir således att *Strahlsund*-vraket nu är så nedbrutet och översedimenterat att det inte kunde påträffas vid utredningen, men att det ligger kvar i området.

Ett bra exempel på ett samtida vrak som inte är dolt under kraftig sediment eller utfyllnad är vraket vid Kastellholmen (RAÄ 639) i Stockholms ström. Vraket ligger på mellan 0,5–2 meters djup. Lämningen är cirka 32 meter lång och cirka 6,5 meter bred och är förvånansvärt välbevarad (figur 6). Skeppet har haft ungefär samma dimensioner som *Strahlsund*.

Lämningen kan utgöra resterna av prisskeppet "Grå Ulven" som när den var utjänt troligen sänktes i samband med en brobyggnation år 1670. Vraket ligger väl exponerat för vågor och vindar. Detta medför att ingen sedimentation alls lägger

sig på fartyglämningen. Detta skiljer sig mot den eventuella vrakplatsen för *Strahlsund* i Stadsmarinan i Karlskrona. Där har vi en miljö som ändrats med kraftfulla utfyllnader som påverkat vattengenomströmningen avsevärt. Nu stannar mycket sedimentation i Stadsmarinan vilket sannolikt medfört ett snabbt sedimentationsförlopp och då kan möjligen det ha täckt vraket väldigt snabbt.

Det kan som tidigare nämnts inte uteslutas att vraket efter *Strahlsund* ligger under det kraftiga sedimenten och kan då mycket väl vara lika välbevarat som vraket i Stockholm ström.

Figur 6. Bilden visar vraket vid Kastellholmen (RAÄ 639) i Stockholms ström exponerat vid extremt lågvatten. Detta skepp bör ha haft liknande dimensioner som *Strahlsund* i Karlskrona. Foto: Joakim Berglund/Airpictures.se. Bearbetad av Jim Hansson, Sjöhistoriska museet.

Referenser

Tryckta källor

- Abrahamson, N. 2001. Kofferdivarv i Karlskrona 1680–1900. *Årsbok/Marinmuseum*. 2001, s. 71–132.
- Ekberg, G. 2008. *Djupasund och Stumholmen*. Arkeologisk sonarkartering. Stockholm: Statens maritima museer.
- Glete, J. 2010. *Swedish naval administration, 1521–1721: resource flows and organisational capabilities*. Leiden: Brill.
- Hedin, A (red.) 2007. *Sveriges sjökartor 1539–1836*. Stockholm: Max Ström.
- Lybeck, Otto (red.) 1943. *Svenska flottans historia: örlogsflottan i ord och bild från dess grundläggning under Gustav Vasa fram till våra dagar. Bd 2, [1680–1814]*. Malmö: Allhem.
- Svanberg, T. 2006. *Basareholmen i Karlskrona: "kulor och krut": en historik*. Karlskrona: Abrahamson.

Muntliga källor

Lineskär, Hans. Marinmuseum 2015-04-07.

Kartor

Lantmäteriet
Sjöfartsverket
Navionics

Internetkällor

FMIS, Riksantikvarieämbetets fornminnesregister.

Tekniska och administrativa uppgifter

Statens maritima museers dnr: 5.3.1-2015-224
Statens maritima museers projektnummer:
2080193

SMM projektledare: Mikael Fredholm
Fältansvarig: Mikael Fredholm
Orsak till utredningen: Utbyggnad av marina
Uppdragsgivare: Karlskrona kommun
Länsstyrelsens beteckning: 431-745-15
Undersökningstyp: Arkeologisk utredning
Undersökningstid: 23–26 mars 2015
Plats: Karlskrona
Kommun: Karlskrona
Län: Blekinge
Landskap: Blekinge
Socken: Karlskrona socken
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
Vattendjup: 0–6 m

Koordinater för utredningens sydvästra hörn:

N 6225037/E 536512

Kartblad: 3F 5h SV (RT90)

Sjökort: 821

Dokumentationshandlingar: Rapporten förvaras på Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) och SAMLA på RAÄ, Stockholm och övriga handlingar på Sjöhistoriska museets arkiv i Stockholm.

Fynd: inga fynd tillvaratogs.

Deltagarförteckning SMM

Mikael Fredholm, Jim Hansson och
Göran Ekberg.

Bilaga 1

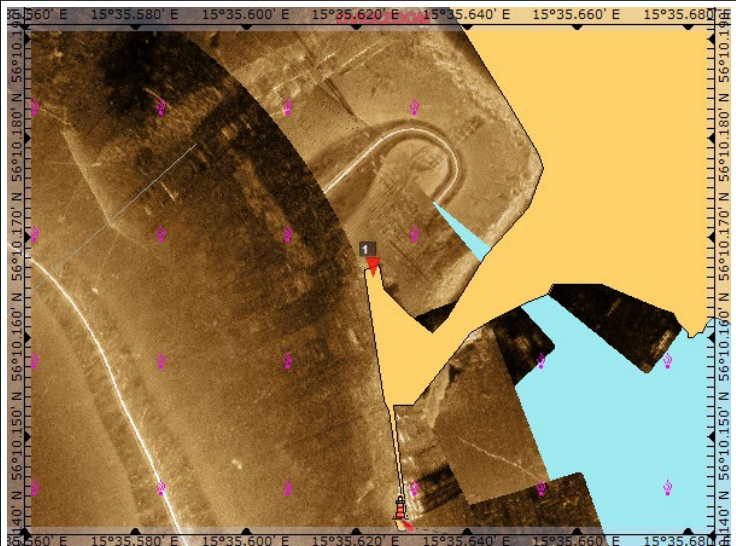
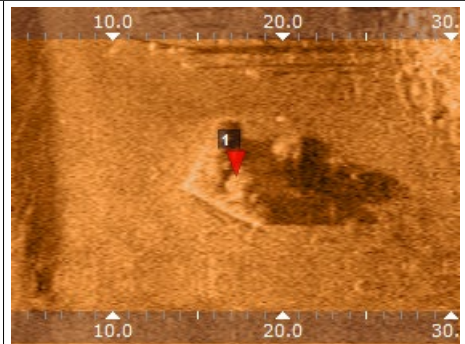
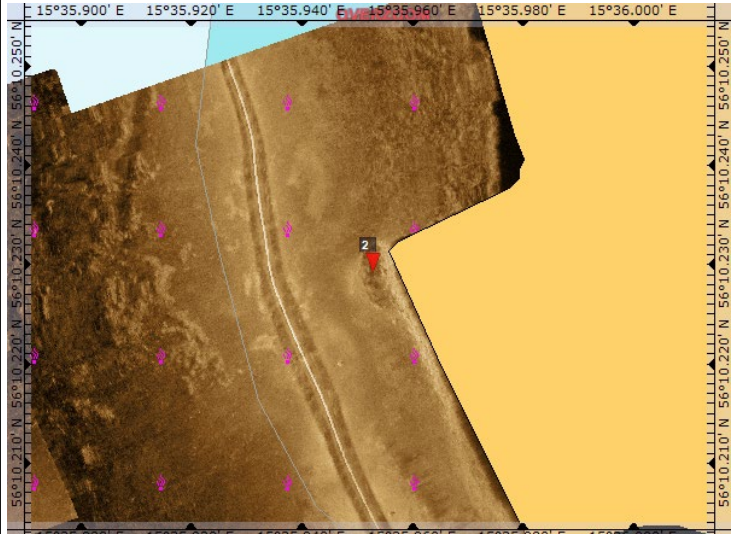
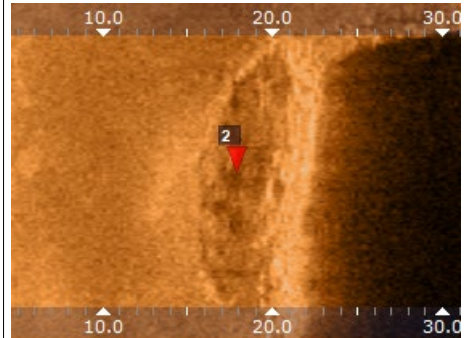
Sonarbilder och beskrivningar av dykbesiktigade objekt

Översiktskartor över sonarkarterat område och objekt i Karlskrona Stadsmarina

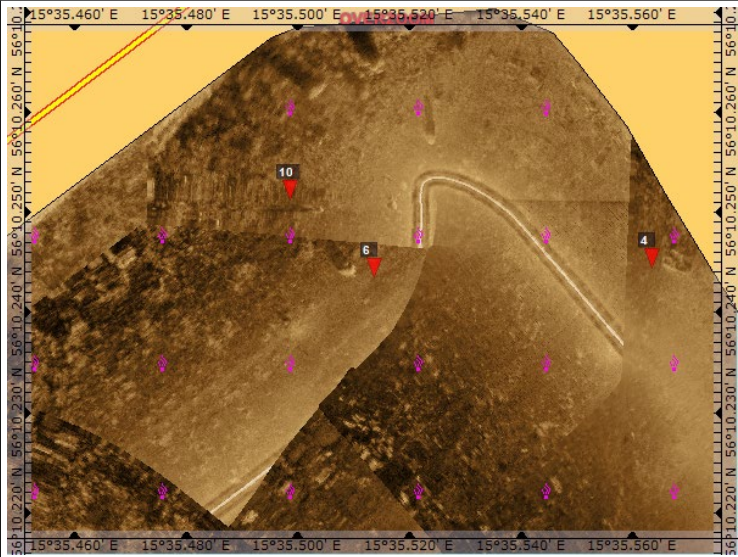
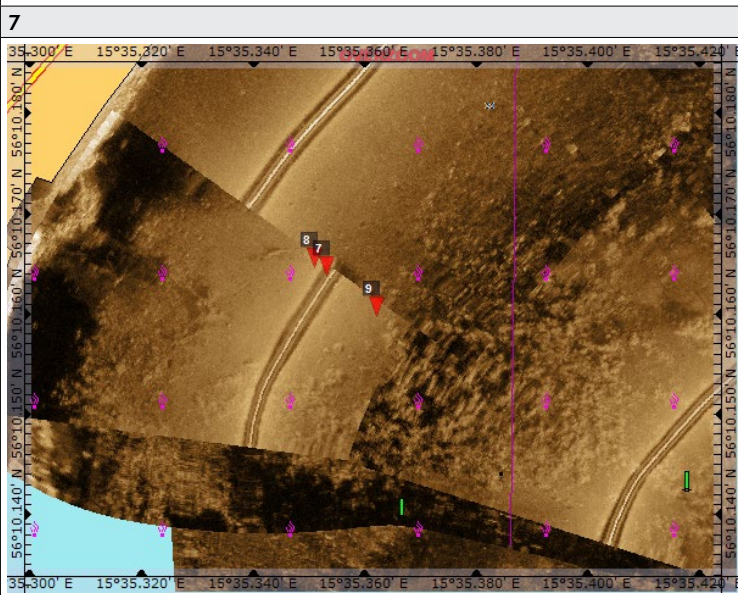
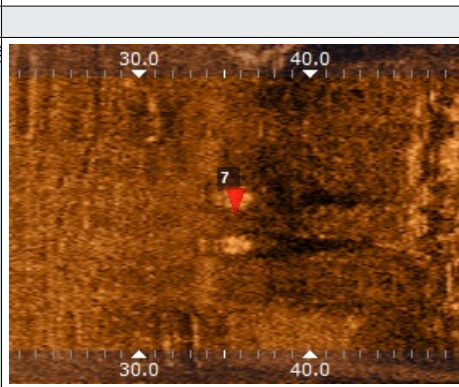
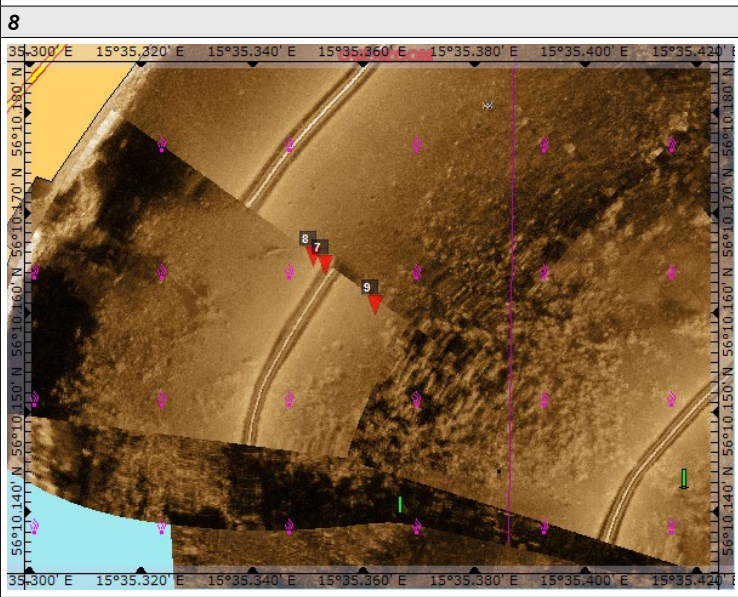
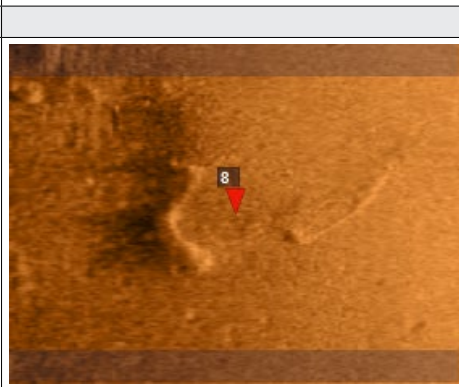

Bilaga 1. Visar sonarkarterat område med sonarobjekt 1–10. Kartor: Navionics sjökort och Lantmäteriet. Bearbetade av Mikael Fredholm, Sjöhistoriska museet.

ID	Position Lat/Long	SWEREF 99 TM N/E	Beskrivning
1	56°10.166' N, 15°35.623' E	6225095, 536866	Betongfylld "stenkista" med avkapade bryggpålar
2	56°10.229' N, 15°35.953' E	6225215, 537206	Tång och bottenformationer
3	56°10.206' N, 15°35.607' E	6225170, 536849	Trästock, modern
4	56°10.244' N, 15°35.564' E	6225240, 536804	Del av brygga, med tunna
5	56°10.196' N, 15°35.979' E	6225154, 537234	Tång, plank och stålplåt
6	56°10.243' N, 15°35.514' E	6225237, 536752	Sten 1-1,5meter lång
7	56°10.164' N, 15°35.353' E	6225089, 536587	Vajer
8	56°10.164' N, 15°35.351' E	6225089, 536584	Mjärdar
9	56°10.160' N, 15°35.362' E	6225082, 536596	Sten och grop
10	56°10.251' N, 15°35.499' E	6225252, 536736	Sprängsten

1 	 ID 1 Position 56°10.166' N, 15°35.623' E Beskrivning Betongfylld "stenkista" med avkapade bryggpålar, från raserad brygga.
2 	 ID 2 Position 56°10.229' N 15°35.953' E Beskrivning Tång och bottenformationer.
3	

	ID 3 Position 56°10.206' N 15°35.607' E Beskrivning Trästock/bryggpåle, modern.
	ID 4 Position 56°10.244' N 15°35.564' E Beskrivning Del av bryggga, med tunna.
	ID 5 Position 56°10.196' N 15°35.979' E Beskrivning Tång, plank och stålplåt.
6	

	 <table border="0"> <tr> <td>ID</td><td>6</td></tr> <tr> <td>Position</td><td>56°10.243' N 15°35.514' E</td></tr> <tr> <td>Beskrivning</td><td>Sten 1–1,5meter lång.</td></tr> </table>	ID	6	Position	56°10.243' N 15°35.514' E	Beskrivning	Sten 1–1,5meter lång.
ID	6						
Position	56°10.243' N 15°35.514' E						
Beskrivning	Sten 1–1,5meter lång.						
	 <table border="0"> <tr> <td>ID</td><td>7</td></tr> <tr> <td>Position</td><td>56°10.164' N 15°35.353' E</td></tr> <tr> <td>Beskrivning</td><td>Vajer.</td></tr> </table>	ID	7	Position	56°10.164' N 15°35.353' E	Beskrivning	Vajer.
ID	7						
Position	56°10.164' N 15°35.353' E						
Beskrivning	Vajer.						
	 <table border="0"> <tr> <td>ID</td><td>8</td></tr> <tr> <td>Position</td><td>56°10.164' N 15°35.351' E</td></tr> <tr> <td>Beskrivning</td><td>Mjårdar.</td></tr> </table>	ID	8	Position	56°10.164' N 15°35.351' E	Beskrivning	Mjårdar.
ID	8						
Position	56°10.164' N 15°35.351' E						
Beskrivning	Mjårdar.						
9							

		ID 9 Position 56°10.160' N 15°35.362' E Beskrivning Sten och grop.
10		ID 10 Position 56°10.251' N 15°35.499' E Beskrivning Sprängsten.

Stadsmarinan i Karlskrona

Sjöhistoriska museet (som är en del av Statens maritima museer) har under vecka 13, 2015, utfört en arkeologisk utredning i Stadsmarinan, Karlskrona.

Utredningen har omfattat sonarkartering, dykbesiktning av sonarindikationer samt sonderingar. Sonderingarna har främst utförts i mitten av stadsmarinan där det enligt uppgift på sjökort skall vara 0,5–1 meter djupt. Detta grundområde har kopplats samman med 1700-talskartor som visar ett "Stralsundsvrak" i området. Inga sådana grundområden existerar på de angivna platserna. Den arkeologiska utredningen påträffade inga fornlämningar inom utredningsområdet.

National Maritime Museum, which is part of the National Maritime Museums (SMM) has in March 2015 conducted an archaeological investigation in Karlskrona marina.

The investigation has included a sonar survey, diving on sonar indications and soundings in the bottom sediment. Soundings were primarily performed in the center of town marina where the depth reportedly on charts should be 0.5–1 meters deep. This area has been linked with a wreck on 18th century maps indicating a "Stralsund wreck" in the area. No such shallow areas exist at the marked places. No ancient monuments have been discovered during the investigation.

SJÖHISTORISKA

Box 27131

102 52 Stockholm

Tfn: 08-519 549 00

www.sjohistoriska.se

ISSN 1654-4927